

Køge-borgmesterens ligsten i Ål kirke

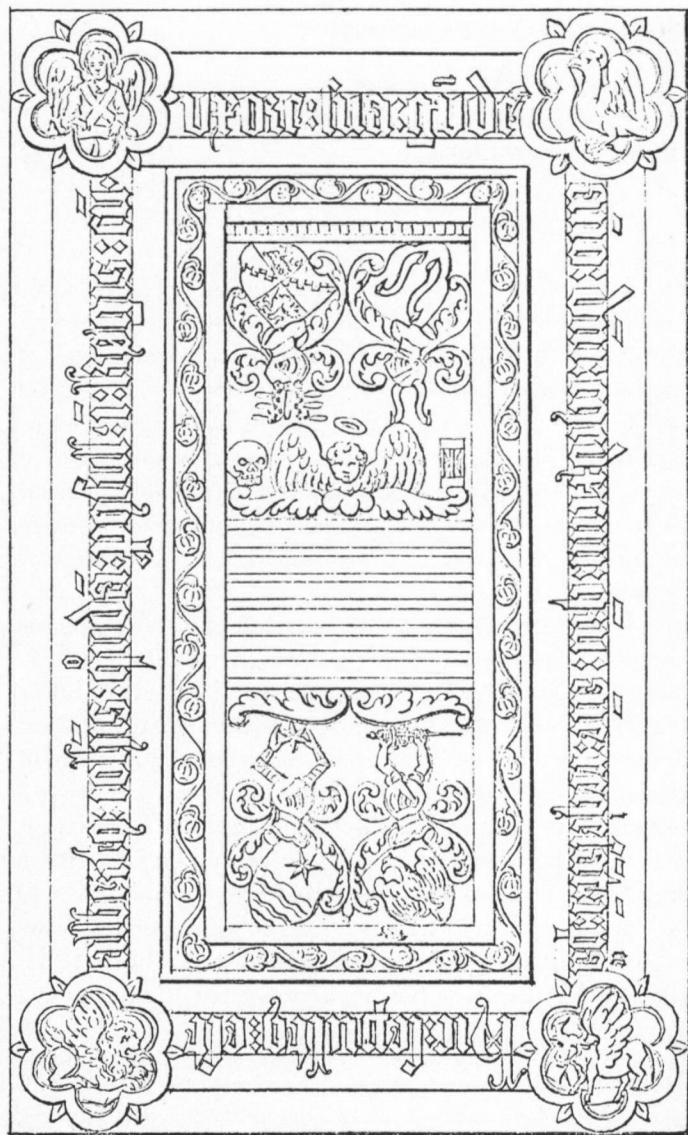
Af S. L. Manøe Hansen

Foran tårndøren, den nuværende indgang, til Ål kirke ved Oxbøl ligger der en stor grå sten, som fører en ubemærket tilværelse, men som dog har en historie bag sig. Stenens venstre hjørner er hugget bort, således at den har kunnet passes ind i indgangspartiet. Fjerner man i dag risten, der ligger hen over en del af stenen og yder en noget hårdhændet bevaring, kan man endnu læse enkelte bogstaver, samt i hjørnerne skimte rester af nogle figurer. Hele midterpartiet er imidlertid slidt bort af tidens gang.

At identificere stenen ville være en vanskelig opgave, hvis der ikke allerede fandtes optegnelser om denne. To personer har beskæftiget sig med den. Den ene er arkivtegneren Svend Abildgård, der var den første antikvar, der ved selvsyn skaffede sig kundskaber ved at gennemrejse Danmark og aftegne gamle mindesmærker, hovedsagelig gravmonumenter, og samtidig førte han dagbøger, hvori han beskrev mindesmærkerne og beslægtede ting.*) Den anden var Vestjyllands store historiker O. Nielsen, der omtaler den i »Danske Samlinger 1865-66«.

Da Abildgård var på sin Danmarksrejse, besøgte han i 1774 Ål kirke, hvor han tegnede stenen. I dag opbeva-

*) Fra Abildgårds rejse kan nævnes, at han har tegnet og beskrevet adskillige ting vedrørende den nedbrudte Nikolaj kirke i Varde. Desuden har han tegnet den fornemme gravsten i Tistrup kirkes kor, som er afbildet og behandlet i »Glimt fra Ribe amts fortid« I. side 12. (1973).

Abildgårds tegning 1774. Nat. mus.

res hans fornemme og sirlige tegning på Nationalmuseet, hvorfra det her afbildede stammer.

Som det ses af tegningen, har stenen i hjørnerne haft de fire evangelistsymboler: foroven fra venstre-Matthæus (en engel), til højre - Johannes (en ørn), og forneden til venstre - Markus (en løve) og i det modsatte hjørne - Lukas (en okse med vinger).

Midterfeltet har tidligere haft skriftlinier, der er slidt bort, og over disse et englehoved mellem et kranium og timeglas. Foroven og forneden 4 adelsvåben, og det hele omkranset af akantusblade.

Stenen menes at tilhøre et østdansk værksted og stammer fra sengotiken. Værkstedet er desværre ikke stedfæstet, men stenen her er et smukt hugget eksemplar.¹⁾

Mellem evangelistsymbolerne står en latinsk indskrift: »Hic sepultus est Albertus Johannis qvondam proconsul in køgis cum uxore sua gunde anno dni mcdxiiij qvorum anime reqviescant in pace« ifl. O. Nielsen. Den latinske indskription lyder oversat således: »Her er begravet Bertel Hansen fordum Borgermester i Køge med sin Hustru Gunde Aar 1494, hvis Sjæle hvile i Fred«. ²⁾ Af denne tydning aner vi pludselig stenens store alder - næsten 500 år. Dog forekommer indskriften mærkelig, at en Køge borgmester skulle være begravet i Al kirke. Dette er imidlertid heller ikke tilfældet, idet man også må betragte gravstenens midterparti, idet forklaringen ligger i de fire våbenskjolde, der ses på tegningen. De afslører, at stenen også har ligget over Jens Juel til Hesselmed og Vibeke Lunge, idet deres fædrende og mødrende våben er hugget ind i stenen. Stenen, der har været anvendt liggende, viser foroven (vendt på hovedet) Vibeke Lunges familievåben og forneden Jens Juels.

Jens Juel var søn af den første kendte ejer af Hesselmed, Niels Juel. Jens Juel var ejer af Hesselmed i 1525,

Stenens nuværende plads i tårndøren. Foto 1974.

og han giftede sig som nævnt med Vibeke Lunge, der var datter af Ove Lunge til Tirsbæk og Karen Rosenkrands. Det er ikke meget, vi ved om ham, men han ejede jord så langt borte som i Gørding sogn. Vi ved heller ikke, hvornår han døde, men det må have været mellem 11. nov. 1552 og Marcellidag (ant. 2. juni) 1553. Han blev begravet i Ål kirke.

Nu sad Vibeke Juel tilbage med gården, men meget tyder på, at hun er flyttet til en anden af sine gårde, nemlig Adsersbølgård i Lindknud sogn, efter at en af sønnerne har overtaget Hesselmed.

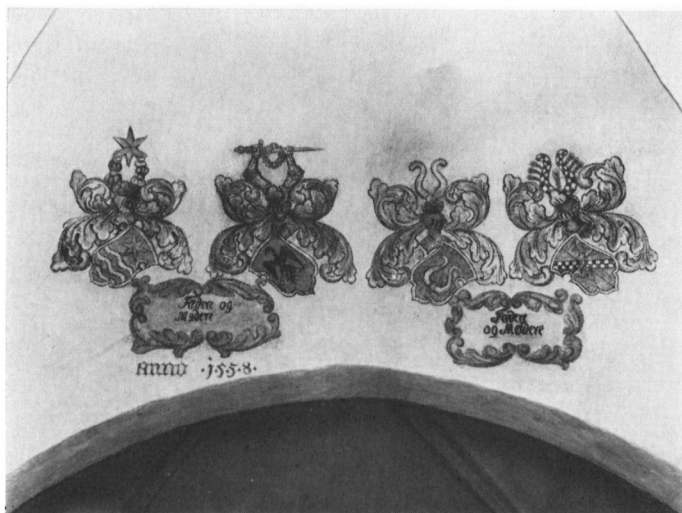
Der var 4 sønner efter Jens Juel: Vincens, der blev ejer af Hesselmed; Mogens, der fik Jullingsholm i Sdr. Omme sogn; Johan, der fik Donslund; og Ove, der døde pludselig og blev begravet i Varde.

Den nye ejer af Hesselmed, Vincens Juel, blev en betydelig mand, og i parantes kan nævnes, at han gjorde sig bemærket i slaget ved Varberg, og i 1571 blev han lens-

mand i Bergen. I 1579 fik han Vordingborg len, men druknede samme år på vejen herved. Til minde om ham lod hans hustru Elsebe Svave udfærdige 4 stolegavle med hendes og Vincens Juels våbenskjolde, og stolestaderne kan endnu ses i Ål kirke.²⁾

Tilbage står spørgsmålene om to forskellige slægters navne på samme gravsten, og stenens oprindelige plads i kirken.

Forklaringen må være, at først har stenen tjent til gravsten over Køge-borgmesteren Bertel Hansen og hustru Gunde. Derefter har Jens Juel eller hans enke købt stenen, transporteret den til Ål kirke, for at skulle ligge som ligsten over dem selv. Forinden er midterpladsen blevet hugget ren, våbenskjoldene hugget ind her. Hvorvidt der har været en tekst på midterpladsen med omtale af Jens Juel og frue, vides ikke, idet Abildgård skriver: »midt på stenen har stået nogen skrift, men samme er nu udslidt og ukendeligt«, medens O. Nielsen beretter, at der »er plads til deres navne, uden at disse dog er blevet tilføjede«. Da våbenskjoldene har fået en så omhyggelig udhugning og placering, er det vel sandsynligt, at der må have været en tekst, men at denne er slidt bort af tidens gang. Her imod taler de sirligt tegnede våbenskjolde, som jo også må have været udsat for samme slid, men dertil kan føjes, at Abildgård havde et stort kendskab til heraldik, således at han let har kunnet rekonstruere skjoldenes udformning på sin tegning. - Måske forekommer det os fremmed og mærkeligt, at man sådan betragtede gravsten som en handelsvare, men for datidens mennesker var det en såre naturlig ting. Går man i dag gennem Varde bys gader, finder man f.eks. i Nørregade en stor sort gravsten med en fornem udhugning, den ligger i dag som trappesten, og i Smedegade ligger ligeledes en sådan sten midt i fortovet. På Thorstrup kirkegård ligger en meget stor ligsten i det sydøst-

Våbenskjoldene på korhvelvingen tv. Jens Juels, th. Vibeke Lunges våben. Foto Nat. mus.

lige hjørne. På den læser man, at den ligger over tømmermand Niels Nielsen ved Lindingbro, men den oprindelige tekst er hugget bort, idet den egentlig er hugget til borgmester Steffen Nielsen i Varde. Alle disse gravsten er solgt bort, da man nedlagde Nikolaj kirke i Varde, og ved auktionen i 1809 solgte man ud af kirkeklokker, inventar m.m.³⁾

Spørgsmålet om stenens oprindelige plads i Ål kirke, så kan denne ikke udpeges med sikkerhed. Abildgårds tegning med våbenskjoldene giver os imidlertid et fingerpeg, desuden nævner han, at den lå i kirkens gang, vel nok omkring ved koret. O. Nielsen nævner, at »ved opgangen til koret« findes den omtalte sten. Sandsynligheden taler for koret, idet fornemme adelsfolk blev begravet her, og samtidig kan man i dag på korhvelvingen se 4 våbenskjolde nøjagtig mage til de på Abild-

gårds tegning, men blot i farver. Disse kalkmalerier af våbenskjoldene er de omtalte Jens og Vibeke Juels fædrende og mødrende våben, så det ville vel være naturligt, at vi må søge deres gravplads her i koret under hvælvingen med deres våben.

Omkring 1902 blev kirken restaureret på en meget håndfast måde, og bl.a. blev indgangen til kirken flyttet fra sydsiden til den nuværende indgang gennem tårnet, og samtidig blev kirkegulvet brudt op, og nye fliser lagt ned. Antagelig er gravstenen ved denne lejlighed blevet flyttet fra sin oprindelige plads i koret og ud foran tårndøren for at tjene som trappesten. Dens indskrift viskes ud trin for trin, men er dog stadig et synligt minde om en vestjysk adelsslægt og en ældgammel gravsten med en noget omtumlet tilværelse.

Henvisninger: ¹⁾ Chr. Axel Jensen »Danske Adelige Gravsten« I, side 27. Kbh. 1951. ²⁾ O. Nielsen »Danske Samlinger 1865-66« side 364. ³⁾ H. K. Kristensen »Øster Horne Herred« side 101.